

УДК 339.54

*Н. В. Короленко,**к. е. н., доцент кафедри міжнародних економічних відносин,**Одеський національний економічний університет, м. Одеса**ORCID ID: 0000-0002-8902-9816**Т. І. Ларіна,**студентка, Одеський національний економічний університет, м. Одеса**ORCID ID: 0000-0002-0129-5395*

DOI: 10.32702/2306-6814.2021.1.59

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ЗОВНІШНЬОЇ ТОРГІВЛІ УКРАЇНИ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНОЇ КРИЗИ COVID-19

N. Korolenko,

PhD in Economics, Associate Professor of the Department of International Economic Relations,

Odessa National Economic University, Odessa

T. Larina,

Student, Odessa National Economic University, Odessa

TRENDS IN INTERNATIONAL TRADE OF UKRAINE IN THE CONDITIONS OF THE GLOBAL CRISIS COVID-19

У статті проаналізовано тенденції розвитку зовнішньої торгівлі України в умовах пандемії COVID-19. Визначено, що в міжнародній торгівлі особливо важливим для економіки України є експорт товарів і послуг, та зазначено заходи, рекомендовані для покращення торговельного балансу. Описано вплив держави у регулюванні міжнародної торговельної політики. Підкреслено значення державних та всесвітніх організацій у вирішенні глобальної проблеми пандемії COVID-19, а саме: Міністерство економічного розвитку і торгівлі України, Центр підтримки експорту, Міжнародна торговельна палата, Світова організація торгівлі, Офіс з просування експорту України, Європейська мережа підприємств. Зазначено, що задля найшвидшого відновлення в період кризи є необхідним спиратись на досвід інших держав та проаналізовано приклад швидкого відновлення від кризи у Китаї. З'ясовано, що процес глобалізації зупинився через зміни в системі міжнародних поставок, обмеження в торгівлі, подорожі і міграції.

Trends in the development of Ukraine's foreign trade in the context of the COVID-19 pandemic have been analyzed. It has been determined that the export of goods and services is especially important for the economy of Ukraine in international trade, and the measures recommended for improving the trade balance have been indicated. Factors that will contribute to the effective development of Ukraine's international trade have been established: the absence of technical barriers to the export of industrial products to the European Union and the increase of export quotas for duty-free supply of agricultural products to the European Union markets; an effective mechanism for representing Ukraine's foreign economic interests abroad; information and training support for

exporters to raise awareness of entrepreneurs about the available consulting and financial opportunities; full functioning of the Export Credit Agency; in order to import, increase the level of quality of transport infrastructure, simplify the determination of the origin of goods and reduce the customs value of goods. The importance of state and world organizations in solving the global problem of the COVID-19 pandemic has been emphasized, namely: Ministry of Economic Development and Trade of Ukraine, Export Support Center, International Chamber of Commerce, World Trade Organization, Ukrainian Export Promotion Office, European Enterprise Network. It has been noted that for the fastest recovery during the crisis there is anti-crisis management of the territory and it is necessary to rely on the experience of other countries. The example of rapid recovery of China has been analyzed as well. It has been proved that the European Union failed to deal properly with the epidemic: national governments put the interests of their citizens first, but not the principles of European solidarity. The process of globalization has been found to have stalled due to changes in the international supply system, restrictions on trade, travel and migration. It is presented that COVID-19 reveals the vulnerabilities of the globalized economy and may lead to the fact that businesses in the future will again be more active in production at the local level.

Ключові слова: COVID-19, зовнішня торгівля України, протекціонізм, ліберальна політика, глобальна криза, глобалізація, торговельний баланс, антикризове управління територією.

Key words: COVID-19, international trade of Ukraine, protectionism, liberal policy, global crisis, globalization, trade balance, anti-crisis territory management.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Зараз у світі спостерігається критична ситуація, пов'язана із пандемією COVID-19. Ця проблема торкнулась майже всіх країн як у соціальному, так і в економічному планах. Україна, як держава, яка зовсім не була підготовлена до такої кризи, особливо важко переживає наслідки пандемії. З початком карантину багато підприємств припинило своє функціонування, вони почали скорочувати кількість працівників, тим самим залишивши багато людей без роботи. Як внутрішня, так і зовнішня торгівля України зазнала значних труднощів, тому було необхідним втручання держави заради покращення ситуації. Якщо для внутрішньої торгівлі уряд прийняв певні, хоча і не дуже продуктивні міри у вигляді допомоги дрібному бізнесу, то міжнародна торгівля залишилась майже без уваги. Головною проблемою слід вважати відсутність належного впливу держави на міжнародну торгівлю в період пандемії COVID-19.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Вивченню тенденцій розвитку міжнародної торгівлі України та її проблематики присвячено роботи таких вітчизняних дослідників: Ю.Г. Козак, О.О. Алімова, В.М. Мовчан, та стан міжнародної торговельної політики в умовах пандемії COVID-19 аналізували такі сучасні економісти: В. Дубровський, О. Шепотило, А. Махинова. Треба взяти до уваги те, що криза з пандемією є сьо-

гочасною проблемою, яка трапилась досить несподівано, тому попри дослідження сучасних економістів, які вивчали стан міжнародної торгівлі України у період коронавірусу, питання належного впливу держави на стан міжнародної торгівлі є невирішеним.

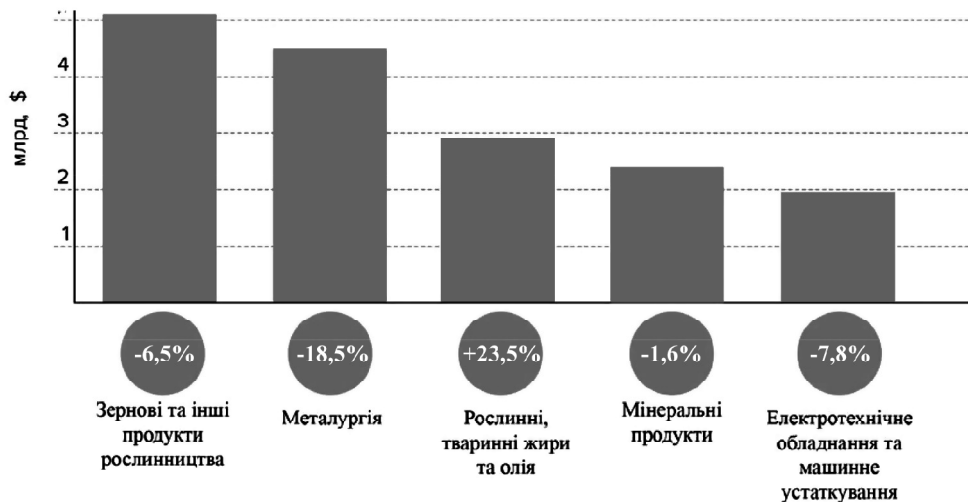
МЕТА СТАТТІ

Головною метою є дослідження тенденції розвитку зовнішньої торгівлі України в умовах пандемії COVID-19. Також виявлення рішень, завдяки яким уряд може ефективно вплинути на міжнародну торгівлю країни та покращити стан експорту.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Існує два види торговельної політики: лібералізм та протекціонізм. Класична модель вільного міжнародного обміну сприяє економічному розвитку країни і світової економіки, та в цілому знаходить підтвердження в торговельній практиці. В умовах пандемії держава змушена вдаватися до протекціоністських заходів, проте ці заходи не сприяють збільшенню експорту міжнародної торгівлі. Універсально-глобальний підхід до розвитку вільної міжнародної торгівлі, безсумнівно, є найбільш адекватним для рішення світових торгових проблем, оскільки він передбачає максимальну кількість іноземних учасників, і дозволяє уникнути економічних викривлень і політичних ризиків, пов'язаних з дискримінацією відносин між торговими партнерами [1].

Слід зазначити, що в міжнародній торгівлі особливо важливим для економіки України є експорт товарів і

Рис 1. Топ-5 товарів українського експорту від початку 2020 року

Джерело: розроблено авторами на основі [7].

послуг. В умовах COVID-19 товарообіг України за січень — вересень 2020 року зменшився на 7,1 млрд доларів (8,9% в порівнянні з аналогічним періодом 2019 року). За 9 місяців 2020 року експорт товарів скоротився на 2 млрд дол. або 5,6% (за такий самий період експорт 2018 року становив 34,55 млрд дол., а експорт 2019 року за 9 місяців — 37,1 млрд дол.).

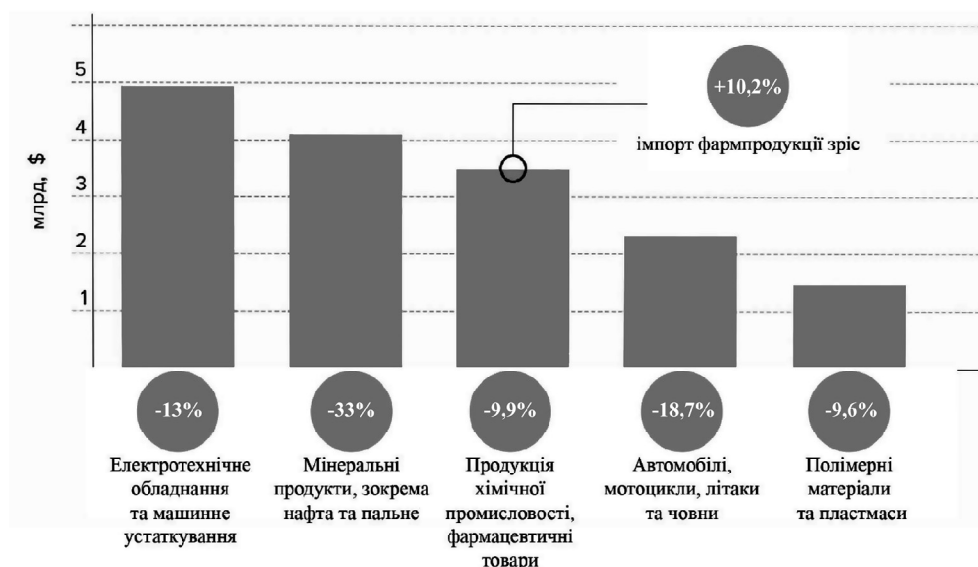
Оскільки експорт є життєво необхідним для української держави, розглянемо, які заходи держава могла б зробити для утримання експорту на рівні 2018—2019 років або навіть збільшити його.

По-перше, в економічно розвинених країнах держава надає підтримку експортерам у вигляді прямого виділення коштів компаніям, важливим для економіки країни. Наприклад, в Європі та Америці сільськогосподарським виробникам виділяються дотації у вигляді грошових коштів за вироблену продукцію. Основними галузями України, орієнтованими на експорт, є виробниц-

тво зерна, металу, соняшникова олія. Урядом було створено Коронавірусний Фонд, гроші з якого виділялися на зарплати лікарям, закупівлю медичного обладнання, а так само будівництво доріг.

З рисунка 1 виходить, що найбільше скорочення експорту відбулось у зернових та інших продуктах рослинництва, але галузь металургії також зазнала значного зменшення. Експорт чорних металів та виробів зі сталі та чавуну — це майже п'ята частина всього українського експорту. Через зупинення інфраструктурних проєктів та замороження будівництва в усьому світі, попит на металопродукцію суттєво скоротився. Верховна Рада України в 2020 р. приймала закони на підтримку дрібного бізнесу фізичних осіб-підприємців, що стосуються несплати ними соціального податку протягом трьох місяців у 2020 році.

Проаналізуємо торговий баланс України за 9 місяців (січень — вересень) 2018, 2019 та 2020 років за даними

Рис. 2. Топ-5 товарів імпорту в Україні від початку 2020 року

Джерело: розроблено авторами на основі [7].

митної служби. За 9 місяців 2018 року експорт товарів склав 34,55 млрд дол., імпорт — 41,02 млрд дол. Сальдо складає -6,47 млрд дол. За 9 місяців 2019 року експорт — 37,1 млрд дол., імпорт — 43,1 млрд дол. Сальдо дорівнює -6 млрд дол. Та за 9 місяців 2020 року експорт склав 35,1 млрд дол. і скоротився на 2 млрд або 5,6%. Імпорт товарів в Україну склав 38 млрд дол. і скоротився на \$ 5,1 млрд або 11,8% в порівнянні з показниками 2019 року. Сальдо залишається негативним — \$ 2,95 млрд. У минулому році негативне сальдо було вдвічі більше і становило 6 млрд дол.

Хоча експорт є найважливішим показником для міжнародної торгівлі країни, але імпорт також грає визначну роль. Оскільки державна скарбниця наповнюється саме з податка на додану вартість, який сплачується із ввезених на територію України товарів, то скорочення імпорту є поганим показником для держави. Проілюструємо падіння імпорту в Україні нижче (рис. 2).

Зазначимо інші чинники, які сприятимуть ефективному розвитку міжнародної торгівлі України:

- відсутність технічних бар'єрів для експорту промислової продукції до Європейського Союзу та збільшення експортних квот для безмитного постачання агропродукції на ринки Європейського Союзу;

- ефективний механізм представництва зовнішньоекономічних інтересів України за кордоном;

- інформаційна та навчальна підтримка експортерів для підвищення обізнаності підприємців про наявні консультаційні та фінансові можливості;

- повноцінне функціонування Експортно-кредитного агентства (ЕКА);

- задля імпорту збільшення рівня якості транспортної інфраструктури, спрощення визначення походження товару та зменшення митної вартості товарів.

Слід відмітити, що на даний момент держава працює над тим, щоб вже зараз розпочати відновлення та розвиток всіх галузей економіки країни. Зокрема планується забезпечення розвитку промисловості через локалізацію виробництва, сприяння орієнтації промисловості на внутрішній ринок України, забезпечення розвитку експортного потенціалу в тих галузях, які мають найбільший попит під час економічної кризи.

Проаналізуємо, хто програє найбільше через падіння українського експорту та в яких країнах ситуація для експортерів може бути сприятливою. Серед країн, до яких Україна експортувала найбільше товарів у 2019 році, є Китай, Польща, Росія, Туреччина, Італія, Німеччина, Єгипет, Індія, Нідерланди, Угорщина, Білорусь та Іспанія. А за прогнозами найбільше експорт знизиться до Польщі, Росії, Італії та Угорщини, а найменше — до Китаю. До тих країн, які мають жорстокі карантинні заходи та купують в Україні переважно промислові товари, експорт постраждає найбільше. А в ті країни, до яких Україна постачає переважно аграрні товари та які мають помірні карантинні заходи (Білорусь) або вже зовсім не мають їх (Китай), експорт знизиться найменше. Для зменшення негативних наслідків від кризи є необхідним:

- 1) надавати оцінку ризикам закриття країн, які є важливими партнерами України;

- 2) проінформувати експортерів щодо змін умов доступу, введення додаткових вимог для українських товарів на ринках іноземних країн;

- 3) якщо є високий ризик закриття ринків чи запровадження обмежень треба вести переговори з торговельними партнерами про продовження постійних поставок продукції з України;

- 4) надавати допомогу експортерам аграрної продукції, адже такий ринок під час кризи є найбільш стабільним.

Розглянемо державні та всесвітні організації, які повинні допомагати та покращити стан України. В Україні при Торгово-промислових палатах є Центр підтримки експорту — структурний підрозділ, діяльність якого спрямована на підтримку експортерів системою торгово-промислових палат в Україні та забезпечення координації роботи центрів підтримки експорту в регіональних торгово-промислових палатах. До основних послуг Координаційного ЦПЕ відносяться: проведення маркетингового дослідження ринку, побудова експортної стратегії підприємства, класифікація продукту за кодом товару, перевірка надійності партнера, оцінка експортного потенціалу компанії, умови входу на ринок, аналіз конкурентів за кордоном, визначення унікальності товару на ринку, організація та проведення ділових заходів з питань зовнішньоекономічної діяльності.

Що стосується Міністерства економічного розвитку і торгівлі України, вони на своєму сайті в розділі "пріоритетні реформи" вказують про розвиток експорту, зокрема вказують заходи, які вони повинні робити для посилення експортного потенціалу країни. Також на сайті згаданий документ про експортну стратегію, а саме: 27 грудня 2017 року Кабінет Міністрів України прийняв розпорядження № 1017-р "Про схвалення Експортної стратегії України на 2017-2021 роки". Дана стратегія є планом дій для розвитку експорту, та заходи і пропозиції, які вказані на їх сайті, можуть позитивно позначитися на експорті нашої країни.

Значення СОТ та МТП у вирішенні цієї глобальної проблеми є не менш важливим. Світова торгівля товарами знизилась на 14,3% в обсязі у другому кварталі 2020 року у порівнянні з попереднім періодом, оскільки заходи по стримуванню COVID-19 вплинули на економіку по всьому світу. Найбільш різке зниження зареєстровано в Європі (-21%) і Північній Америці (-20%). Азія постраждала в меншій мірі (-7%) [9]. Оскільки зниження обсягу торгівлі стосується усього світу, тому кооперування всіх країн, що входять в ці організації, може значно полегшити удар пандемії як для світу, так і для кожної країни окремо. Для пом'якшення наслідків у торгівлі та виробництві велике значення мають політичні рішення, тому за словами генерального директора СОТ Роберто Азеведо, торгова, фінансова та грошова політика мають розвиватися в одному напрямі. Галузями, які найбільше постраждали, є авіасполучення, автовиробництво та контейнерні перевезення.

Як відмічає СОТ у своєму новому релізі, який був оприлюднений 6 жовтня, зменшення світової торгівлі товарами у 2020 році зараз становить 9,2%. Попри прогноз росту в 7,2% у 2021 році, СОТ зазначає, що перспективи на цей рік мають неоднозначний характер: відновленню можуть заважати друга хвиля хвороби,

слабкий економічний зріст та торговельні обмеження з боку держав.

Щодо торговельних обмежень, на значну частку світової торгівлі продовжують впливати заходи, які стосуються обмеження імпорту, але для відродження після пандемії економіка потребує саме торгівлі. Тому позитивний вплив мало рішення СОТ стосовно спрощення імпорту та відміни торговельних обмежень, також члени СОТ реалізували 51 нове сприяння торгівлі, не пов'язане з COVID-19. Крім цього, СОТ зазначила, які наслідки можуть бути через заборону експорту на засоби захисту від COVID-19, яку ввели 80 країн: відсутність міжнародного співробітництва в цих галузях призведе до відділення залежних від імпорту країн від гостро необхідних медичних товарів.

Особливе місце займає наявність в Україні таких організацій, як "Офіс з просування експорту України", який допомагає бізнесу досягти успіху на закордонних ринках, та "Європейська мережа підприємств" (Enterprise Europe Network), що націлена на підтримку малого та середнього бізнесу. Метою першої організації є розвиток експортної компетентності українського бізнесу, промоція українських товарів та послуг за кордоном та допомога в налагодженні співробітництва між українським та закордонним бізнесом. З їх послуг експортерам можна виділити наступні: освіта, бізнес-можливості, експортний консалтинг, аналітика та дослідження ринків, B2G платформа. Основними цілями другої організації є стимулювання інноваційної активності українських компаній та забезпечення інформацією та практичними консультаціями щодо міжнародної співпраці. Існує платформа EEN, за допомогою якої українські бізнесмени мають можливість зареєструватись та шукати партнерів для експорту та імпорту [10].

Зараз у виграшному становищі перебувають країни, які спеціалізуються на промисловості, а не на сфері послуг. Можна виділити ряд галузей, які постраждають від епідемії сильніше інших. Серед них туризм, ритейл, енергоносії, технологічний сектор. Також першими постраждають всі сектори, так чи інакше пов'язані з пасажирськими перевезеннями. Країни, що мають сильну і стабільну економіку (США, Великобританія, Китай, Швейцарія, Південна Корея) мають значну перевагу перед слаборозвиненими країнами, які зараз зовсім знаходяться в занепаді.

Взагалі задля відновлення економіки держави в умовах кризи або форс-мажорних ситуаціях, якою є COVID-19, існує антикризове управління територією — вид діяльності органів державного управління та місцевого самоврядування, що забезпечує збереження оптимальної структури територіальної економіки, її сталий розвиток і згладжування негативних наслідків криз різної природи, та антикризове регулювання — система заходів організаційно-економічного і нормативно-правового впливу з боку держави, мета якого забезпечити захист муніципальних утворень від кризових ситуацій, сталий розвиток місцевої економіки. Основними напрямками антикризового управління є коригування фінансово-економічної, соціальної, науково-технічної, інвестиційної, зовнішньоекономічної політики, виявлення і прогнозування внутрішніх і зовнішніх загроз економічній стабільності, розробка комплексу оперативних

і стратегічних заходів щодо подолання негативних факторів, зміцнення контролю, правопорядку, дотримання законодавства. Крім цього, безумовно, велике значення має допомога всесвітніх організацій, які описані вище, та необхідно аналізувати та спиратися на досвід держав з сильною економікою.

Як приклад швидкого відновлення стану економіки розглянемо державу Китай. Національне бюро статистики Китаю надало дані щодо зростання китайської економіки на 4,9% за квартал з липня по вересень 2020 року порівняно з аналогічним періодом минулого року. Ці високі показники дали можливість Китаю практично повернутися до темпів зростання, які становлять близько 6%, про які повідомлялося до спалаху коронавірусу. Багато країн світу з сильною економікою швидко вийшли з глибини економічного спаду минулої весни, коли через карантинні заходи рівень спаду економік таких країн, як США, досяг однієї третини. Але Китай є першою країною, що повідомила про значне зростання порівняно з тим же періодом минулого року. Такий стрімкий зріст китайської економіки може значити, що вона буде домінувати у світовому зростанні, і на неї припадатиме не менше 30% світового економічного зростання 2020 року і в наступні кілька років. Чим зумовлено таке швидке відновлення? Серед причин можна виділити те, що частка китайських компаній у світовому експорті постійно зростає. Вони спеціалізуються на виробництві засобів індивідуального захисту, побутової електроніки та інших товарів, на які під час пандемії є великий попит. Водночас Китай купує більше залізної руди Бразилії, кукурудзи і свинини в США і пальмової олії в Малайзії, що сприяло частковому зупиненню різкого падіння цін на сировинні товари минулої весни і пом'якшило вплив пандемії на деякі галузі. Відновлення Китаю також мало залежність від колосальних інвестицій у розвиток автомагістралей, ліній високошвидкісних потягів та іншої інфраструктури. Але слід зазначити, що попри все відновлення Китаю допомогло світу менше, ніж це було раніше, оскільки темпи зростання його імпорту значно поступаються темпам зростання експорту. Ця модель створила робочі місця в Китаї, але сповільнила зростання в інших регіонах. Зараз Китай приділяє увагу самозабезпеченню, тобто стратегії, яка робить акцент на розширення сфери послуг та обробної промисловості, щоб населення мало можливість збільшити витрати.

Що стосується всесвітніх організацій, треба відмітити проблему Європейського союзу, який мав би допомогти країнам у боротьбі з COVID-19. Пандемія показала головну проблему прийняття рішень в ЄС: у надзвичайних ситуаціях все залежить від національних урядів, що ставлять на перший план інтереси своїх громадян, а не принципи європейської солідарності. Коли Європа була оголошена епіцентром пандемії коронавірусу, країни Євросоюзу прийняли жорсткі заходи для уповільнення поширення інфекції. Однак робили вони це окремо, в основному без узгодження з партнерами по Союзу, що ставить під великий сумнів ефективність інститутів ЄС у надзвичайній ситуації, адже була необхідність в інтегруванні. Але навіть на рівні окремих держав реакція влади на наступ коронавірусу була запізнілою і безсистемною. Водночас говорити, що євро-

пейську солідарність остаточно і безповоротно втрачено, було б невірно. В Брюсселі істотно наростили спільні зусилля по раціоналізації та узгодженню кроків країн-членів щодо протидії пандемії на території Євросоюзу та змогли приділити моральну і фінансову підтримку своїм найближчим сусідам і партнерам. Єврокомісія схвалила такі заходи боротьби з COVID-19 [8]:

- створено "Резерв порятунку" з запасом обладнання (апарати ШВЛ, захисні маски, лабораторні принадлежности);

- Греції, яка на початку березня зіткнулася з припливом мігрантів, виділено € 350 млн на будівництво п'яти центрів прийняття громадян з третіх країн. Цей захід спрямовано на "запобігання і уповільнення поширення коронавірусу в таборах біженців";

- створено фонд стратегічних ініціатив в розмірі € 400 млн для глобальної боротьби з COVID-19;

- засновано військову оперативну групу, яка в боротьбі з COVID-19 координуватиме свої дії з НАТО;

- призупинено дію Пакту стабільності й зростання, згідно з яким межа бюджетного дефіциту кожної країни — 3% ВВП, а сумарного держборгу — 60% ВВП. Це повинно дозволити членам ЄС залучати кредити для допомоги економікам, які постраждали від карантину;

- виділено € 100 млрд на допомогу бізнесу і збереження робочих місць у період карантину (в пріоритеті — сільське господарство і рибальство).

Стосовно України, для подолання наслідків епідемії ЄС мобілізував пакет екстреної допомоги розміром понад 190 млн євро. З цієї суми найбільша частка коштів піде на потреби малого та середнього бізнесу та фермерських господарств.

У такий критичний період для всього світу є дуже важливим кооперування та взаємна підтримка держав, але навіть процес глобалізації зазнає значних змін та руйнується. Система глобалізації, яка здавалася цілком стійкою, обвалилася швидко, майже миттєво — згорання міжнародної торгівлі і глобальних авіап перевезень відбулося всього за місяць — і від відносно невеликого поштовху. Ключові ланцюги постачання розриваються, а країни прагнуть створити запаси медикаментів і обмежити переміщення людей. Глобалізація не тільки сприяла поширенню небезпечного захворювання, а й підкреслила взаємозалежність компаній і країн: компанії будували глобальні ланцюги постачання, у результаті запутані мережі виробництва зв'язали воедино всю світову економіку. Виробництво стало глобальним, одночасно зросла і взаємозалежність держав, оскільки жодна країна не може повністю контролювати всі товари і компоненти, необхідні їй економіці. Національні економіки перетворилися в учасників глобальної системи постачання. Але за даними німецької газети Die Welt зпоміж опитаних глав підприємств приблизно половина має намір після закінчення пандемії коронавірусу переорієнтувати закупівлі і постачання на внутрішній ринок. Через перегляд ланцюга постачання глобалізація може піти на спад. Коронавірус виявляє уразливість глобалізованої економіки, і може привести до того, що підприємства в майбутньому, можливо, знову будуть більш активно вести виробництво на локальному рівні. Крім потенційних змін у системі міжнародних постачання, процес глобалізації повернеться назад через те, що уряди

під приводом безпеки громадян будуть вживати заходів, які приведуть до введення нових обмежень у торгівлі, подорожах і міграції.

ВИСНОВКИ

Отже, досліджено тенденції розвитку зовнішньої торгівлі України в умовах пандемії COVID-19. Також виявлено рішення, завдяки яким уряд може ефективно вплинути на міжнародну торгівлю країни та покращити стан експорту.

Серед головних заходів, які могла би зробити держава для покращення стану експорту, можна виділити такі: виділення дотацій у вигляді прямої підтримки експортерів; на законодавчому рівні прийняття ряду законів для поліпшення ситуації з експортом (наприклад, скасування експортного мита, постанова про пільги по виплаті єдиного соціального податку для експорту орієнтованих галузей); найважливіше — валютна політика Національного Банку (курсове співвідношення між гривнею і доларом); та не менш важливим є виділення коштів для сільськогосподарського виробництва на закупівлю систем зрошення задля збільшення сільськогосподарської продукції та експорту.

Не менш важливим є значення державних та світових організацій, а саме: Міністерство економічного розвитку і торгівлі України, Центр підтримки експорту, Міжнародна торговельна палата, Світова організація торгівлі, країни якої повинні разом вирішувати глобальні проблеми. Задля відновлення економіки держави в умовах кризи або форс-мажорних ситуаціях існує антикризове управління територією та антикризове регулювання. Але зараз у світі можна спостерігати процес деглобалізації, що спричинено змінами в системі міжнародних постачань, обмежень у торгівлі, подорожах і міграції.

Література:

1. Kozak Y., Korolenko N. World Economy and International Economic Relations: training manual. Tbilisi: PH "UNIVERSAL". 2016. 223 p.
2. Макогон Ю.В. Міжнародна торговельна політика України в умовах глобалізації та військово-політичного протистояння на сході країни / Ю.В. Макогон, А.І. Жарнікова. Економічний вісник НТУУ "КПІ". 2017. № 14. С. 100 — 105.
3. Короленко Н. Міжнародна репутація країни як фактор підвищення міжнародної конкурентоспроможності: логістичний аспект / Н. Короленко, В. Соломко. Науковий вісник [Одеського національного економічного університету]. 2018. № 2. С. 95 — 107. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nv_2018_2_9 (дата звернення: 2.12.2020).
4. Короленко Н.В. Теоретические аспекты международной конкурентоспособности региона: логистическое управление / Н.В. Короленко. Эффективная экономика. 2016. Вип. 1. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4737> (дата звернення: 2.12.2020).
5. Короленко Н.В. Основні напрямки підвищення міжнародної конкурентоспроможності Одеського регіону: логістичний аспект / Н. Короленко, Д. Шуршанова. Науковий вісник [Одеського національного економічного університету]. 2016. № 5. С. 95 — 106. URL:

http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nv_2016_5_10 (дата звернення: 2.12.2020).

6. Osypenko V.S., Korolenko N.V. The modern theoretical features of non-tariff barriers in international trade. *Ефективна економіка*. 2018. № 4. — URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=6258> (дата звернення: 2.12.2020).

7. Як коронавірус вплинув на українську торгівлю, та чим він був корисним для економіки. URL: <https://hromadske.ua/posts/yak-koronavirus-vpliv-na-ukrayinsku-torgivlyu-ta-chim-vin-buv-korisnim-dlya-ekonomiki> (дата звернення: 2.12.2020).

8. Як Європейський союз допомагає своїм членам у боротьбі з COVID-19. URL: <https://iz.ru/996285/ekaterina-postnikova/vsekh-podderzhka-kak-es-pomogaet-svoim-chlenam-v-borbe-s-covid-19> (дата звернення: 2.12.2020).

9. У СОТ заявили про скорочення обсягу світової торгівлі на 14,3%. URL: <https://iz.ru/1064390/2020-09-23/v-vto-zaiavili-o-sokrashchenii-obema-mirovoi-torgovli-na-143>

10. Що таке мережа EEN і як вона допомагає МСБ? URL: <https://platforma-msb.org/shho-take-merezha-een-i-yak-vona-dopomagaye-msb/> (дата звернення: 2.12.2020).

References:

1. Kozak, Yu. and Korolenko, N. (2016), *World Economy and International Economic Relations: training manual*, UNIVERSAL, Tbilisi, Georgia.

2. Makohon, Yu. V. and Zharnikova, A. I. (2017), "Ukraine's international trade policy in the context of globalization and military-political confrontation in the east of the country", *Ekonomichnyj visnyk NTUU "KPI"*, vol. 14, pp. 100—105.

3. Korolenko, N. V. and Solomko, V. (2018), "The country's international reputation as a factor in increasing international competitiveness: the logistical aspect", *Naukovyj visnyk Odes'koho natsional'noho ekonomichnoho universytetu*, [Online], vol. 2, pp. 95—107, available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nv_2018_2_9 (Accessed 2 December 2020).

4. Korolenko, N. V. (2016), "Theoretical aspects of the international competitiveness of the region: logistics management", *Efektivna ekonomika*, [Online], available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4737> (Accessed 2 December 2020).

5. Korolenko, N. V. and Shurshanova, D. (2016), "The main directions of increasing the international competitiveness of the Odessa region: logistical aspect", *Naukovyj visnyk Odes'koho natsional'noho ekonomichnoho universytetu*, [Online], vol. 5, pp. 95—106, available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=6258> (Accessed 2 December 2020).

6. Osypenko, V. and Korolenko, N. V. (2018), "The modern theoretical features of non-tariff barriers in international trade", *Efektivna ekonomika*, [Online], vol. 4, available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=6258> (Accessed 2 December 2020).

7. Hromadske International (2020), "How did the coronavirus affect Ukrainian trade, and how did it benefit the economy?", available at: <https://hromadske.ua/>

[posts/yak-koronavirus-vpliv-na-ukrayinsku-torgivlyu-ta-chim-vin-buv-korisnim-dlya-ekonomiki](https://hromadske.ua/posts/yak-koronavirus-vpliv-na-ukrayinsku-torgivlyu-ta-chim-vin-buv-korisnim-dlya-ekonomiki) (Accessed 2 December 2020).

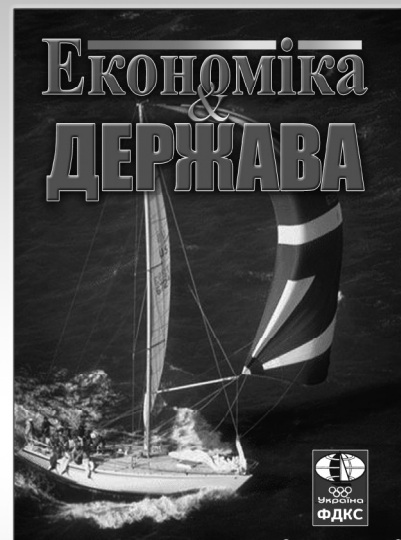
8. Izvestija (2019), "How the European Union helps its members in the fight against COVID-19", available at: <https://iz.ru/996285/ekaterina-postnikova/vsekh-podderzhka-kak-es-pomogaet-svoim-chlenam-v-borbe-s-covid-19> (Accessed 2 December 2020).

9. Izvestija (2019), "The WTO announced a reduction in world trade by 14.3%", available at: <https://iz.ru/1064390/2020-09-23/v-vto-zaiavili-o-sokrashchenii-obema-mirovoi-torgovli-na-143> (Accessed 2 December 2020).

10. National platform for small and medium business (2020), "What is the EEN network and how does it help SMEs?", available at: <https://platforma-msb.org/shho-take-merezha-een-i-yak-vona-dopomagaye-msb/> (Accessed 2 December 2020).

Стаття надійшла до редакції 23.12.2020 р.

Науково-практичний журнал «ЕКОНОМІКА ТА ДЕРЖАВА»

Виходить 12 разів на рік

**наукове фахове видання України
З ПИТАНЬ ЕКОНОМІКИ**

(Категорія «Б»)

Наказ Міністерства освіти і науки України від 28.12.2019 №1643

Спеціальності — **051, 071, 072, 073, 075, 076, 292.**

www.economy.in.ua

e-mail: economy_2008@ukr.net

тел.: (044) 223-26-28

(044) 458-10-73

Передплатний індекс: 01751